

Володимир Круль,
Ірина Добинда

Виникнення населених пунктів Волинської області та їхня територіальна організація до часів Київської Русі

Проведено аналіз виникнення населених пунктів Волинської області від палеоліту і до часів Київської Русі та їхнього територіального розміщення. На основі часово-просторових характеристик заселення запропоновано сім етапів виникнення поселень та виявлено їхні кількісні характеристики у вигляді коефіцієнта освоєння поселенської мережі в розрізі адміністративних районів. Подано також коефіцієнт ваги мінімальних поселень для сучасних населених пунктів, що показує інтенсивність виникнення поселень за етап для всієї області в межах адміністративних районів. Виявлено зростання інтенсивності виникнення населених пунктів на території області на останніх історичних етапах розвитку території до часів Київської Русі.

Ключові слова: поселенська мережа, поселення, археологічна культура, заселення території, Волинська область.

Постановка наукової проблеми та її значення. Волинська область як складова частина значного за площею історико-географічного краю – Волині є важливим регіоном первісного заселення, який освоювався від палеоліту. Ця територія зі своєю людністю брала участь у формуванні первісної поселенської мережі України за рахунок як прийшлого, так і місцевого населення. Зазначимо, що на території області мала розвиток волинська неолітична культура, а також лежницька група археологічної культури ранньозалізного віку, назва якої пішла від населеного пункту, що в Іваничівському районі Волинської області. Ці факти свідчать, що люди селилися тут віддавна, і територія була одним зі значних осередків залюднення нашої держави. З огляду на це, бачиться важливим виявити територіальні особливості утворення піонерних поселень Волинської області, адже вони стали основою її сучасного поселенського каркасу та складовою частиною обласної поселенської системи.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Зауважимо, що аналіз утворення населених пунктів та формування територіальної організації первісної поселенської структури Волинської області географами спеціально не здійснювався. Про неї, скажімо, йшлося у працях тих дослідників, які вивчали археологію України й виявляли поширення тих чи інших археологічних культур на терені історико-географічного краю – Волині. Серед них відзначимо І. Винокура, Д. Телегіна [7], Я. Пастернака [18] та ін. До аналогічних публікацій слід віднести і фундаментальні праці з археології, у яких детально вивчалася й територія Волині [1–6]. Дослідженням археологічних культур на території Волині (як історико-географічного краю) та встановленням їхніх часових меж займалися О. Цинкаловський [19; 20], Г. Охріменко [14–17], М. Кучинко [12; 13], В. Круль зі співавторами [9; 10] й одноосібно [11], частково (Іваничівський та Володимир-Волинський райони) торкався цієї тематики у своєму історико-краєзнавчому нарисі М. Корзонюк [8].

Мета і завдання статті. На території сучасної Волинської області розміщено 1087 населених пунктів, які складають її нинішню поселенську мережу. Процес їхнього заселення відбувався впродовж тривалого історичного часу і є важливою умовою для визначення перебігу багатьох суспільних процесів. Оскільки регіон дослідження є густо заселеним, особливості утворення поселень доцільно розглядати за певними часовими відтинками. З огляду на це, вивчення виникнення населених пунктів та заселення Волинської області варто розпочати від найдавніших часів (середній та пізній палеоліт) і простежувати до доби Київської Русі, відколи бере свій початок сучасна поселенська структура земель, що ми її аналізуємо.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Сучасна поселенська мережа Волинської області пройшла доволі тривалий час свого становлення: від палеоліту і до сьогодення. Зокрема, на перших етапах її формування первісну людність вабили багаті річкові артерії Західного Бугу, Прип'яті, Стиру, Турії, Стоходу. До уваги бралися також сприятливий рельєф, родючі ґрунти, корисна рослинність, захист від панівних вітрів, рівень ґрунтових вод,

зручність зв'язку та мальовничість місцевості. Місце розміщення населеного пункту мало передусім слугувати надійним укриттям для місцевого населення. Адже за давніх часів постійно виникала потреба захищатися від нападу ворожих племен, тому первісні мешканці охоче використовували для своїх поселень зручні для оборони місцевості. Яскравим прикладом такого розміщення є с. Лежниця Іваничівського району, яке лежить на високому береговому мисі з крутими схилами, що оточують його з півночі, заходу і півдня, а зі сходу воно захищене глибоким яром.

Загалом, аналізуючи географічне положення первісної поселенської мережі, варто зазначити, що вона, насамперед, формувалася на півночі області, тобто у регіоні, який найбільше забезпечений водними ресурсами. Поселенські старожитності розміщувалися на берегах р. Прип'яті та її допливів (села Любомльського, Любешівського та Ратнівського районів), а також на узбережжі озер (поселення Ратнівського та Шацького районів). Ще одним ареалом первісного заселення була долина р. Стиру (Луцький та Маневицький райони). Поодинокі поселення траплялися також і в південно-західній частині області (Володимир-Волинський та Іваничівський райони). Найпізніше і найрідше (за густотою поселень) заселялася центральна частина області (нинішні Ковельський, Старовижівський, Турійський і Рожищенський райони).

Із часом заселенські процеси приводили до того, що в деяких поселеннях і регіонах області первісні населені пункти зосереджувалися на території перших поселенських старожитностей, що дає підстави згрупувати їх у центри, кущі і навіть райони заселення. Зокрема, найбільшими такими кущами були м. Луцьк і с. Зимне Володимир-Волинського, села Городок, Гірка Полонка Луцького та Литовеж, Лежниця Іваничівського районів, на території яких відкрито по кілька археологічних культур (відповідно 11, 10, 8, 8 і 6). По п'ять археологічних культур було в с. Кречеві Іваничівського, містечку Торчині Луцького, селах Люб'язі, Невірі та містечку Любешові Любешівського, селах Головному Любомльського і Піщі Шацького районів. Усі вказані населені пункти можна означити як центри залюднення. До цієї ж категорії належить також низка поселень, на землях яких містилося від трьох до чотирьох археологічних культур.

Слід наголосити ще й на тому, що з огляду на хронологічні особливості заселення території Волинської області, можна виділити сім етапів утворення її населених пунктів та формування поселенської мережі, що припадають на часовий відтинок: від палеоліту до періоду Київської Русі (включно). Так, 1-й етап охопив палеоліт (до 10 тис. до н. е.), 2-й – мезоліт (8300–6500 рр. до н. е.), 3-й – IV тис. до н. е., 4-й – III тис. до н. е., 5-й – II тис. до н. е., 6-й – I тис. до н. е., 7-й – від початку нашої ери до IX ст. н. е.

Упродовж *першого етапу* первісне населення освоїло територію 38 сіл Волинської області, що становить 3,5 % усіх сучасних населених пунктів (тут і надалі відносна величина поселень визначатиметься стосовно величини сучасної поселенської мережі). Зокрема, такими були села Лудин, Микитичі Володимир-Волинського, Кречів, Литовеж Іваничівського, Гута-Боровенська, Бронниця, Сошичне Камінь-Каширського, Липне, Тростянець та містечко Цумань Ківерцівського, села Малий Окорськ Локачинського, Баїв, Гірка Полонка та містечко Торчин Луцького району, села Дольськ, Гірки, Бірки, Люб'язь та містечко Любешів Любешівського, с. Вишеньки, містечко Рожище Рожищенського, села Вербівка й Черемошна Воля, містечко Головне Любомльського, села Карасин, Кукли, Комарове та Старий Чорторійськ Маневицького, містечко Заболоття й села Самари Ратнівського, Стара Гута, Кримне, Дубечне Старовижівського, Перевали Турійського, Піща, Пульмо Шацького районів та містечко Шацьк і м. Луцьк (тут і надалі розміщення новоутворених населених пунктів за етап див. на рис. 1). Усі ці населені пункти розміщувалися неподалік водойм і рівномірно розосереджувалися по території всієї області.

Слід виділити три регіони утворення поселень та найщільнішого заселення впродовж 1-го етапу: північно-східно-східний, південно-східний і північно-західний. Перший охоплює населені пункти Любешівського, Маневицького і Камінь-Каширського районів. До південно-східного входять поселення Луцького, Ківерцівського і Рожищенського, а до північно-західного – Шацького і Старовижівського районів. Загалом, у їхніх межах об'єднувалося 27 поселень етапу, або понад 71 %. Зазначимо, що за час першого етапу найзаселенішими були три райони області – Любешівський (5 поселень), Луцький і Маневицький (по 4), натомість найменш заселеними виявилися Локачинський і Турійський райони (в обох – по 1 поселенні) (тут і надалі кількість піонерних поселень за етап у межах адміністративних районів див. у табл. 1).

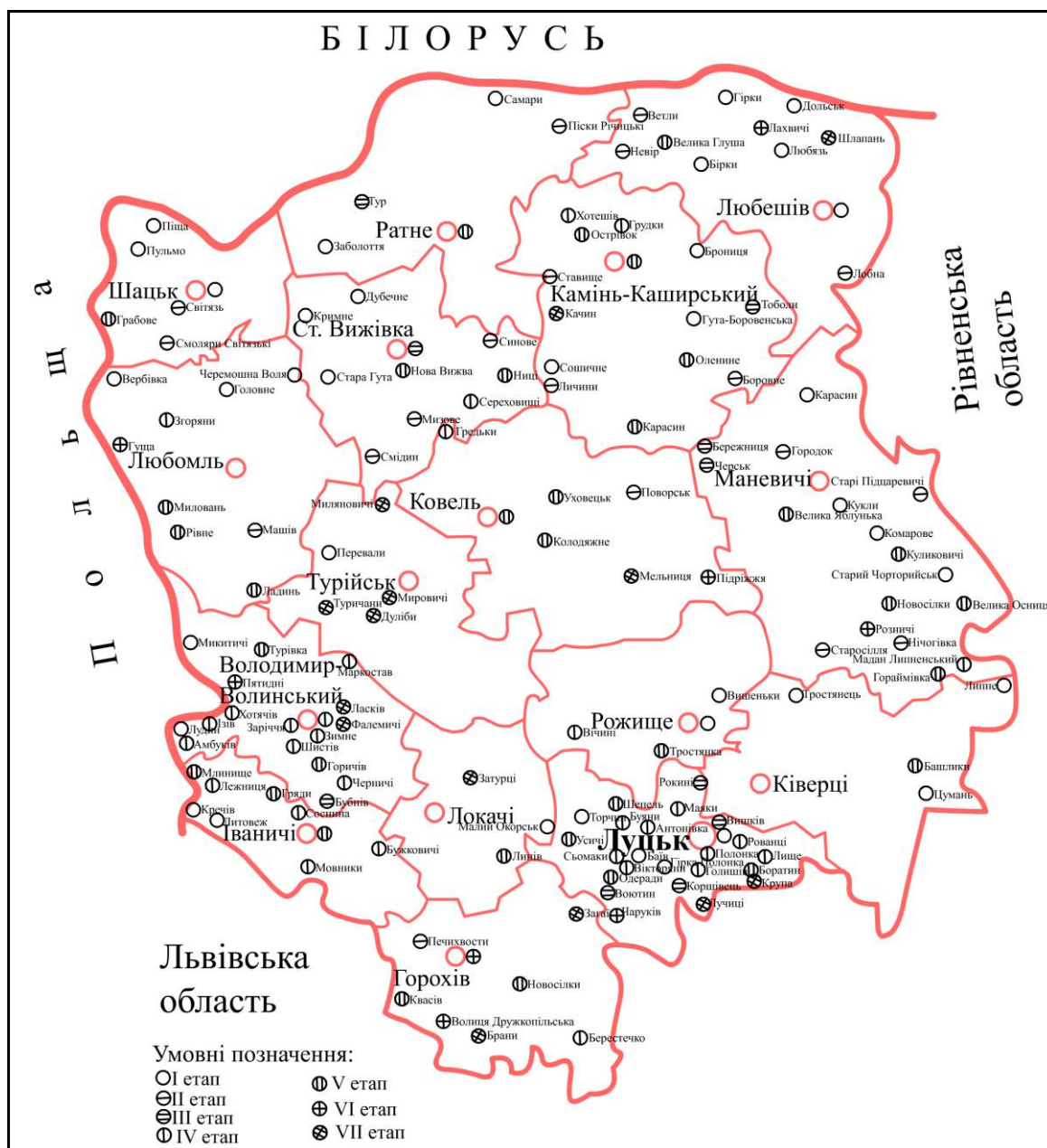

Рис. 1. Етапи заселення території Волинської області від палеоліту до часів Київської Русі

Зауважимо також, що, оскільки утворення населених пунктів на досліджуваній території за етапи є доволі нерівномірним, то для детальнішої кількісної характеристики етапів утворення поселень слід використати коефіцієнт ваги мінімальних поселень для сучасних населених пунктів $K_{м.п.}$, про який ідеться у дослідженні [9]. Щоправда, тут коефіцієнт є співвідношенням населених пунктів з однією поселенською старожитністю за той чи інший етап до всіх населених пунктів із поселенськими артефактами за той самий етап. Ми ж пропонуємо дещо модифікувати його сутність, щоб цей коефіцієнт показував інтенсивність виникнення поселень за етап для всієї області в межах нинішніх адміністративних районів. У такому випадку ми його означимо як $V_{м.р.}$:

$$V_{м.р.} = \frac{K_{1п.}}{K_{в.р.}}$$

де $K_{1п.}$ – кількість районів, у яких лише одне поселення за етап; $K_{в.р.}$ – кількість районів, де утворювалися населені пункти більше ніж один за той же етап.

Етапи утворення населених пунктів Волинської області*

№ з/п	Адміністративний район	Кількість сучасних поселень, одиниць	Кількість поселень, що виникли за етапи, одиниць							Коефіцієнт освоєння поселенської мережі
			I	II	III	IV	V	VI	VII	
1	Володимир-Волинський	79	2		1	10	2	1	2	0,22
2	Горохівський	94		1		1	2	2	2	0,09
3	Іваничівський	59	2			4	3			0,15
4	Камінь-Каширський	65	3	3	1	2	4		1	0,22
5	Ківерцівський	75	3	1						0,05
6	Ковельський	94		1		1	3	1	1	0,07
7	Локачинський	54	1				1		1	0,06
8	Луцький	86	4		4	9	4	1	2	0,28
9	Любешівський	45	5	3			1	1	1	0,24
10	Любомльський	71	3	1		1	3	1		0,13
11	Маневицький	71	4	4	2	1	5	1		0,24
12	Ратнівський	69	2	1	1		1			0,07
13	Рожищенський	69	2			1	1			0,06
14	Старовижівський	47	3	3	1	1	2			0,21
15	Турійський	76	1						4	0,07
16	Шацький	31	3	2			1			0,19
	Усього	1087	38	20	10	31	33	8	14	0,14

* Розраховано і складено авторами.

Значення $V_{м.р.}$ коливаються в межах від 0 до 1. У випадку, коли інтенсивність утворення поселень настільки значна, що їхнє число на території всіх адміністративних районів є більшим за одиницю, то $V_{м.р.} = 0$. Якщо ж у межах усіх районів виникало лише по одному населеному пункті, то $V_{м.р.} = 1$.

Виходячи із зазначеного вище, наголосимо, що для першого етапу $V_{м.р.}$ буде найменшим, оскільки лише два адміністративні райони (Локачинський і Турійський) із 14 мали по одному поселенні. Отже, показник $V_{м.р.}$ сягнув 0,14, що свідчить про доволі інтенсивний процес утворення поселень у палеолітичну добу.

Під час *другого етапу* поселенські артефакти мали місце на землях 20 поселень (1,8 %), а саме в тих селах, як Печихвости Горохівського, Ставище, Личини, Боровне Камінь-Каширського, Башлики Ківерцівського, Поворськ Ковельського, Ветли, Невір, Лобна Любешівського, Машів Любомльського, Городок, Старі Підцаревичі, Нічогівка, Старосілля Маневицького, Піски-Річицькі Ратнівського, Синове, Мизове, Смідин Старовижівського, Смоляри-Світязькі та Світязь Шацького районів. У часи мезоліту первісне населення освоювало ті ж території, що й за палеоліту, окрім с. Поворська, яке розміщене в центральній частині області. Упродовж другого етапу й надалі інтенсивно заселяється північно-східно-східний регіон первісного заселення Волинської області. Зокрема, районами найбільшого залюднення були Маневицький (4), Камінь-Каширський і Любешівський (по три поселення). Із північно-західного регіону лише у Старовижівському районі виникла помітна кількість поселень – три. Слід зазначити, що за часів мезоліту заселюваність території, порівняно з попереднім етапом, виявилася меншою, оскільки первісна людність осіла на землях лише 10 районів, де було 20 населених пунктів. Окрім того, впродовж другого етапу вже у п'яти районах утворилося по одному поселенні, що стало підставою для зростання значення $V_{м.р.}$ до 0,50.

На *третьому етапі* (IV тис. до н. е.) поселення й надалі виникали на території, що межує з раніше освоєною. Загалом, на цей час первісні племена з'явилися у 10 населених пунктах (0,9 %), а саме у містечку Старій Виживці, селах Тоболах Камінь-Каширського, Бережниці і Черську Маневицького, Турі Ратнівського, Бубнові Володимир-Волинського, містечку Рокинях й селах Вишкові, Воютині, Коршовці Луцького районів. На третьому етапі найбільше заселяється лише південно-східна частина області, а саме Луцький район (4 поселення). Під час третього етапу зменшується територія осідання первісної людності, бо тільки шість адміністративних районів були залучені у заселенських процесах регіону дослідження. Через те, що зпротягом цього етапу утворилося найменше поселень, то і показник $V_{м.р.}$ відповідно набув значення 0,67.

На четвертому етапі виникає ще 31 населений пункт, що склало 2,9 %. До них слід віднести містечко Берестечко Горохівського, села Ізов, Зимне, Заріччя, Амбуків, Шистів, Кульчин, Маркостав, Хотячів, Черничі та м. Володимир-Волинський однойменного району, села Лежницю, Бужковичі, Мовники й Соснину Іваничівського, Грудки і Хотешів Камінь-Каширського, Майдан-Липненський Маневицького, Гредьки Ковельського, Сереховичі Старовижівського, Лище, Маяки, Голишів, Рованці, Антонівку, Вікторяни, Сьомаки, Буяни, Полонку Луцького, Згорани Любомльського, Вічині Рожищенського районів. На цьому етапі інтенсивно заселялися південні території області. Тут сформувався новий значний регіон заселення – південно-західний (Володимир-Волинський та Іваничівський райони), а також і надалі освоювався Луцький район. Отже, районами найінтенсивнішого заселення були Володимир-Волинський і Луцький (відповідно 10 та 9 поселень). На цьому етапі поселенська ініціатива переходить до енеолітичної людності, адже зростає, порівняно з попереднім етапом, кількість районів (10), що заповнюються новоутвореними первісними поселеннями. Однак для цього етапу характерним є те, що в шести адміністративних районах області спостерігалось виникнення лише по одному населеному пункті, що й призвело до одного з найвищих показників $V_{м.р.} = 0,60$.

Упродовж п'ятого етапу з'явилося ще 33 поселення, що становило 3,0 %. Серед них відзначимо, зокрема, містечко Іваничі, села Квасів, Новосілки Горохівського, Гряди, Млинище Іваничівського, Турівка, Горичів Володимир-Волинського, Ладинь, Рівне і Миловань Любомльського, Одераци, Боратин, Усичі, Шепель Луцького, Велика Глуша Любешівського, Карасин, Оленине та Острівок і містечко Камінь-Каширський Камінь-Каширського, м. Ковель, села Колодяжне, Уховецьк Ковельського, Линів Локачинського, Новосілки, Велика Осниця, Куликовичі, Велика Яблунька, Гораймівка Маневицького, Тростянка Рожищенського, містечко Ратне, села Нова Вижівка, Ниці Старовижівського і Грабове Шацького районів. На цьому етапі доволі інтенсивно заселялися всі попередньо виділені регіони первісного заселення, а також центральний регіон (Ковельський район). Під час цього етапу найбільше поселень з'явилося в Маневицькому (5), Камінь-Каширському і Луцькому (по 4) районах.

Упродовж п'ятого етапу (як і під час першого) людність заселила найбільшу кількість районів – 14 і тільки території нинішніх Ківерцівського та Турійського районів не мали первісних поселень. За цей час кількість адміністративних районів із мінімальною заселеністю (по 1 первісному поселенні) сягнуло п'яти (один із найбільших показників). Однак за рахунок того, що в межах інших дев'яти районів утворилося два і більше населених пункти, заселенський показник $V_{м.р.}$ склав 0,36, що засвідчило доволі високу інтенсивність утворення поселень під час бронзової доби на теренах Волинської області.

Шостий етап ознаменувався утворенням ще восьми (0,7 %) населених пунктів, а саме: м. Горохів та села Волиця-Дружкопільська Горохівського, П'ятидні Володимир-Волинського, Підріжжя Ковельського, Чаруків Луцького, Лахвичі Любешівського, Гуща Любомльського і Розничі Маневицького районів. Через таке різке зменшення кількості поселень, порівняно з попереднім етапом (майже в 4 рази), звужується площа залюднених земель. Так, за цей етап нові населені пункти виникали на території семи адміністративних районів. Причому їхня розосередженість по території останніх була рівномірною, бо з-поміж них виділився лише Горохівський район із двома ново- утвореними поселеннями. У межах усіх інших було по одному первісному населеному пунктові, що засвідчило найменшу інтенсивність заселення, оскільки величина $V_{м.р.}$ стала найбільшою – 0,86.

Надалі, впродовж сьомого етапу постало 14 поселень, що становило 1,3 %. За період від початку нової ери до IX ст. н. е. населення освоїло територію таких сіл, як Шлапань Любешівського, Ласків і Фалемичі Володимир-Волинського, Загаї та Брани Горохівського, Качин Камінь-Каширського, Крупа, Лучиці Луцького, Турічани, Дуліби, Мировичі, Миляновичі Турійського, Затурці Локачинського і Мельниця Ковельського районів. Варто відзначити розвиток центрального регіону освоєння, зокрема теренів Турійського району, який і став найзаселенішим під час цього етапу (тут виникло чотири поселення). Кількість новоутворених населених пунктів заповнила дещо більше число адміністративних районів, ніж за попередній етап – вісім. На половині з них людність уперше з'явилася на території лише одного поселення, що й стало причиною зменшення, порівняно з попереднім етапом, показника $V_{м.р.}$ до 0,50.

Отже, слід констатувати, що 154 населені пункти, які виникли на терені Волинської області від найдавніших часів до Київської Русі, розподілилися на території двох груп районів. До першої групи

входять ті адміністративні території, на землях яких утворилася порівняно велика кількість поселень – понад 10. Серед них відзначимо Луцький (утворилися 24 населених пункти), Володимир-Волинський (18), Маневицький (17), Камінь-Каширський (14) та Любешівський (11) райони (табл. 1). Інакше кажучи, у межах п'яти адміністративних районів постало 84 поселення, або майже 55 % усіх утворених за досліджуваний період. Варто зазначити, що три останніх із зазначених районів сформували північно-східний ареал найбільшого первісного замешкування, а два інших – Луцький і Володимир-Волинський займають, відповідно, південно-східне і південно-західне територіальне положення (рис. 1).

Водночас з-поміж групи районів, де утворилася мала кількість поселень, виокремимо Старовижівський, Іваничівський та Горохівський райони, де зафіксовано відповідно 10, 9 і 8 піонерних населених пункти (понад 17 % усіх, що постали за сім етапів). На території області вказані райони займають внутрішньо-північне (Старовижівський), південно-західне (Іваничівський) і південне (Горохівський) положення.

Важливо звернути увагу також на частоту наповненості етапів утворення населених пунктів піонерними поселеннями (у розрізі адміністративних районів). Так, із-поміж 16 районів Волинської області не відзначено жодного, де б первісна людність засновувала поселення впродовж усіх семи етапів. Тільки у межах чотирьох районів (Володимир-Волинського, Камінь-Каширського, Луцького і Маневицького) населені пункти виникали упродовж шести етапів. Причому найвища інтенсивність утворення спостерігалася на території лише Луцького району, де мали місце всього два етапи з одним або двома піонерними поселеннями.

На землях Горохівського, Ковельського, Любешівського, Любомльського та Старовижівського районів первісне поселеутворення зафіксоване в межах п'яти часових етапів. З-поміж означених адміністративних територій помітною була інтенсивність виникнення населених пунктів у Старовижівському (зафіксовано три етапи з 1–2 новоутвореними поселеннями), Любешівському (три етапи з 1 поселенням) і Любомльському (три з 1) районів. Територія Ковельського і Горохівського районів відзначалася низькою інтенсивністю утворення населених пунктів, адже в межах передостаннього на чотирьох етапах із п'яти виникло по 1 піонерному поселенню, а в останньому всі п'ять етапів – по 1–2.

Найменша частота наповненості новими поселеннями притаманна територіям нинішніх Ківерцівського і Турійського районів, бо на їхній території населені пункти виникали лише під час двох етапів утворення поселень. Із тих районів, на яких первісна людність уперше заселяла землі сучасних населених пунктів упродовж трьох етапів (Іваничівський, Локачинський, Рожищенський і Шацький), відзначимо другий, який має найменшу в регіоні інтенсивність утворення поселень. Так, у його територіальних межах мали місце всього по одному піонерному поселенню за етап.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Утворення мережі населених пунктів Волинської області пройшло за тривалий відтинок часу – за сім етапів. До IX ст. н. е. на її території населення освоїло простори 154 населених пунктів, що становить 14,2 % всіх сучасних поселень області. Впродовж означеного проміжку часу найінтенсивніше заселялися землі за час першого етапу (120–10 тис. років тому), коли було утворено 38 первісних поселень, або 3,5 % усієї сучасної поселенської мережі області. Найменш інтенсивно залюднювалася досліджувана територія на шостому (I тис. до н. е.) та третьому (IV тис. до н. е.) етапах. За час їхнього тривання було утворено лише вісім і десять поселень відповідно, або 0,7 % і 0,9 %. Найінтенсивніше поселеутворення відзначене в Луцькому, Володимир-Волинському та Маневицькому районах, де постало відповідно 24, 18 та 17 нових первісних поселень. Перспективи подальших досліджень пов'язані з аналізом виникнення поселенських місць на території Волинської області в період Київської Русі.

Джерела та література

1. Археологічні пам'ятки Прикарпаття і Волині доби бронзи і раннього заліза. – К. : Наук. думка, 1982. – 195 с.
2. Археологія Прикарпаття, Волини и Закарпаття: энеолит, бронза и раннее железо. – Киев : Наук. думка, 1990. – 184 с.
3. Археологічні пам'ятки Прикарпаття і Волині кам'яного віку. – К. : Наук. думка, 1981. – 310 с.
4. Археологія Прикарпаття, Волини и Закарпаття: каменный век. – Киев : Наук. думка, 1987. – 129 с.
5. Археологічні пам'ятки Прикарпаття і Волині ранньослов'янського і давньоруського заліза. – К. : Наук. думка, 1982. – 268 с.

6. Археология Прикарпатья, Волыни и Закарпатья: раннеславянский и древнерусский периоды. – Киев : Наук. думка, 1990. – 187 с.
7. Винокур І. С. Археологія України : навч. посіб. / І. С. Винокур, Д. Я. Телегін. – К. : Вища шк., 1994. – 318 с.
8. Корзонюк М. Слідами минувшини Волині : істор.-краєзнав. ілюстр. нарис / М. Корзонюк. – Бужанка : [б. в.], 1994. – 94 с.
9. Круль В. Територіальні особливості ретроспективного заселення Волині / В. Круль, С. Добровольська, О. Гадельшин // Наукові засади збалансованого розвитку регіону / гол. ред. М. Ю. Костриця. – Житомир : Вид-ць В. Котвицький, 2008. – С. 124–130.
10. Круль В. Особливості ретроспективного поселенського освоєння Волині / В. Круль, Г. Круль, С. Добровольська // Наук. вісн. Чернівецьк. нац. ун-ту : зб. наук. пр. Вип. 391 : Географія. – Чернівці : Рута, 2008. – С. 143–152.
11. Круль В. Ретроспективна географія поселень Західної України : монографія / В. Круль. – Чернівці : Рута, 2004. – 382 с.
12. Кучинко М. М. Археологія Волині / М. М. Кучинко. – Луцьк : Волин. обл. друк., 2005. – 203 с.
13. Кучинко М. М. Археологічні пам'ятки Волині / М. М. Кучинко, Г. В. Охріменко. – Луцьк : РВВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 1995. – 166 с.
14. Математичні аспекти дослідження ретроспективно-географічних процесів заселення регіону / В. П. Круль, С. Я. Добровольська, Р. М. Гищук, Г. В. Григор'єва // Наук. вісн. Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. Сер. : Геогр. науки. – 2012. – № 9 (234). – С. 81–88.
15. Матеріали до вивчення неоліту Волині / Г. О. Пашкевич, Г. В. Охріменко. – К. : [Ін-т археології АН УРСР], 1990. – (Препринт / Ін-т археології АН УРСР; 1990).
16. Охріменко Г. В. Волинська неолітична культура / Г. В. Охріменко. – Луцьк : Волин. обл. друк., 2001. – 152 с.
17. Охріменко Г. В. Культура лінійно-стрічкової кераміки на Волині / Г. В. Охріменко. – Луцьк : Волин. обл. друк., 2001. – 138 с.
18. Пастернак Я. Археологія України / Я. Пастернак. – Торонто : [б. в.], 1961. – 791 с.
19. Цинкаловський О. Стара Волинь і Волинське Полісся : краєзнавчий словник – від найдавніших часів до 1914 року). У 2 т. Т. 1 / О. Цинкаловський. – Вінніпег : Т-во «Волинь», 1984. – 601 с.
20. Цинкаловський О. Стара Волинь і Волинське Полісся : краєзнавчий словник – від найдавніших часів до 1914 року). У 2 т. Т. 2 / О. Цинкаловський. – Вінніпег : Т-во «Волинь», 1984. – 578 с.

Круль Владимир, Добында Ирина. Возникновение населенных пунктов Волинской области и их территориальная организация до времен Киевской Руси. Проведен анализ возникновения населенных пунктов Волинской области от палеолита и до времен Киевской Руси и их территориального размещения. На основе временно-пространственных характеристик заселения предложены семь этапов возникновения поселений и выявлены их количественные характеристики в виде коэффициента освоения поселенческой сети в разрезе административных районов. Также приведён коэффициент важности минимальных поселений для современных населенных пунктов, который показывает интенсивность возникновения поселений за этап для всей области в пределах административных районов. Выявлен рост интенсивности возникновения населенных пунктов на территории области на последних исторических этапах развития территории до времен Киевской Руси.

Ключевые слова: селитебная сеть, селение, археологическая культура, заселение территории, Волинская область.

Krul Wolodimir, Dobynda Irina. Points of Human Volyn Region and Their Territorial Organization to Kievan Rus'. The article analyzes the emergence of settlements Volyn region from the Paleolithic to the Kievan Rus' and their territorial location. Based on the time-spatial characteristics of the proposed settlement 7 stages settlements occurrence and detection of their quantitative characteristics as a factor of development of the settlement network in the context of administrative districts. Also disclosed settlements minimum weight coefficient for the modern settlements, showing the intensity of the emergence of settlements from the stage for the entire area within the districts. Revealed increase in the intensity of a settlement in the region in the last stages of the historical development of the territory region the time of Kievan Rus'.

Key words: net settlement, settlement, an archaeological culture, settling the territory, Volyn region.

Стаття надійшла до редколегії
19.07.2013 р.